

”Tiede kuuluu kaikille.” Havainnollinen opas yleistajuiseen tiedestä viestimiseen

Tiina Mahlamäki
Turun yliopisto

Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) 2013. *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki, Gaudeamus, 281 s.

Urpu Strellmanin ja Johanna Vaattovaaran toimittama teos tieteen yleistajuistamisesta tarjoaa sekä yleistä tietoa tutkijan ja yhteiskunnan suhteista että erityisiä vinkkejä ja ohjeita erilaisiin tilanteisiin, joissa tutkija on vuorovaikutuksessa yhteiskunnan eri yleisöjen kanssa. Teoksessa puhutaan kansantajuistamisen tai popularisoinnin sijaan nimenomaan yleistajuistamisesta, mikä tuo esiin sen, että yleistajuistamisen toisena osapuolena ei ole niinkään ”kansa” vaan monenlaiset, erityiset tieteestä kiinnostuneet yleisöt. Yleisö voi olla tällöin myös akateemista, esimerkiksi aloittelevia opiskelijoita, tai toisen tieteenalan ammattilaisia. Vuorovaikutuksen toisena osapuolena ovatkin teoksen mukaan kaikki muut kuin omalla tieteenalalla toimivat henkilöt. Johanna Vaattovaara muistuttaa, että tieteen yleistajuistamisen paikka on aina välttämättä myös vaikuttamisen paikka. Yhteiskunnallisella vuorovaikutuksella voi olla vaikutuksia paitsi tutkijan uralle myös yhteiskunnan jollekin osa-alueelle

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus, yliopiston kolmas tehtävä, otetaan tässä teoksessa vakavasti käsittelyyn. Tieteentekijän ammattitaitoon kuuluu oleellisesti se, että hän kykenee eri tavoin

viestimään omasta tutkimuksestaan ja omasta tieteenalastaan sekä toimimaan oman erityisalan asiantuntijana eri foorumeilla, niin kirjallisesti kuin suullisesti. Toivoa sopii, että yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja tieteestä viestimistä myös arvostettaisiin apurahoja myönnettäessä ja työtehtäviä täytettäessä.

Teoksessa painotetaan sitä, että "korkeakoulujen tulisi tietoisesti kasvattaa opiskelijoitaan laaja-alaiseen tieteestä viestimiseen" (s. 11). Teos on äärimmäisen tarpeellinen niin opettajalle, opiskelijalle, jatkokoulutettavalle kuin varttuneemmallekin tutkijalle. Samoin kuin tieteen tekemiseen myös tieteestä viestimiseen on harjaannuttava. Sekä maisterivaiheessa että erityisesti tutkijakoulutuksessa tulisi entistä vahvemmin panostaa paitsi tieteellisen myös yleistajuisten kirjoittamisen opetukseen ja harjoittamiseen.

Teoksessa nostetaan esiin monenlaisia yleistajuisten viestinnän tilanteita, joita ei äkkiseltään sellaisiksi edes mieltäisi. Paitsi yleisöluennoilla myös perusopetuksessa pyritään tuomaan esiin oman tieteenalan käsitteistöä yleistajuisesti. Sisältölähtöisestä opetuksesta kannustetaan siirtymään oppimislähtöiseen opetukseen. Mutta myös rahoitushakemukset on kirjoitettava yleistajuisesti, sillä hakemuksia lukee hyvin kirjava joukko ihmisiä, jotka eivät useinkaan ole hakijan oman tutkimusalueen asiantuntijoita.

Teos tarjoaa yleistä pohdintaa tiedonvälityksen rakenteista, reunaehdoista, politiikasta ja etiikasta. Myös kustannus- ja toimitusmaailman yleiset lähtökohdat tulevat hyvin esitellyiksi. Näkökulmalaatikot tuovat esiin yksittäisten tutkijoiden tai tilanteiden esimerkkitapauksia, tarkentavat ja yksilöivät niitä moninaisia tilanteita, joihin tieteentekijät saattavat joutua. Kiinnostavana esimerkkitapauksena esitellään murretutkijan ja murrenäytelmää valmistelevien teatterintekijöiden kohtaaminen, jossa oppiminen ja ymmärryksen lisääntyminen on molempinpuolista.

Ylipäätään teoksessa tarkastellaan tiedonvälityksen vuorovaikutteisuutta ja kahdensuuntaisuutta. Yhtäältä toimittajat, tiedotusvälineet tai muut yhteiskunnalliset toimijat ottavat yhteyttä tieteentekijään ja pyytävät kommenttia, haastattelua, tekstiä tai esiintymistä, puhumaan ohjelmaan tai tilaisuuteen tai kirjoittamaan julkaisuun. Toisaalta tutkija itse voi olla aktiivinen suhteessaan yhteiskuntaan. Hän tiedottaa väitöksensä tai tutkimuksensa valmistumisesta, hän tarjoaa aiheita tai juttua eri tiedotusvälineille, hän kirjoittaa tietokirjoja, blogeja, asiantuntija-artikkeleita tai kolumneja.

Välitettävän tiedon ei tarvitse olla itse tuotettua, eikä tarvitse olla Suomen johtava asiantuntija ennen kuin voi vastata myönteisesti haastattelupyyntöön tai toimittajan kysymyksiin. Riittää, kun on paras saatavilla oleva asiantuntija.

Markku Valkosen artikkeli siitä, miten hän on kirjoittanut ja oppinut kirjoittamaan hyvin monenlaisia tietokirjoja, on erittäin valaiseva. Teos tarjoaa myös yksityiskohtaista tietoa tietokirjan tekemisen yksityiskohdista. Vähemmän tuttua mutta sitäkin inspiroivampana koin Kimmo

Svinhufvudin artikkelin verkkojulkaisemisen merkityksestä. Hän tuo tärkeänä seikkana esiin sen, että asiantuntijablogia voi käyttää väylänä rakennettaessa omaa asiantuntijuutta ja asiantuntijaprofiilia. Hänen mukaansa verkkokirjoittaminen on ensisijaisesti hauskaa.

Miten tiedeyhteisössä suhtaudutaan kollegan julkisiin esiintymisiin? Monesti tieteentekijät häpeilevät esiintymisiään vaikkapa radiolähetyksissä. Niitä ei juuri etukäteen mainosteta työyhteisössä. Voisimmeko jatkossa iloisina ja ylpeinä kertoa esiintyvämme radion suorassa keskusteluohjelmassa? Vai olemmeko hiljaa asiasta ja toivomme, ettei kukaan tuttu satu kuulemaan ohjelmaa. Pelkäämmekö, että emme olekaan eduksemme, että sanomme jotain tyhmää? Onko meillä oikeus sanoa julkisesti jotakin jostain asiasta, joka ei ole aivan tarkkaan se aihe, josta olemme tekemässä tai tehneet tutkimusta? Loukkaantuuko joku, jos puhuessani astun hänen paaluttamalleen tutkimustontille? Vaikutanko julkisuudenkipeältä, jos suostun televisiolähetykseen? On kuitenkin muistettava, että yhteistyö toimittajien ja tiedotusvälineiden kanssa on julkisella rahoituksella työskentelevän tieteentekijän työtehtävä ja velvollisuus.

Kaikkien tieteentekijöiden tulisi myös miettiä oman tutkimuksensa ajankohtaista luonnetta. Mitä erityisyleisöä se saattaisi kiinnostaa? Miten se sijoittuu laajempaan kontekstiin? Nämä kysymykset ovat erityisen tärkeitä kirjoitettaessa väitöstiedotetta sekä väitöksenalkajaisluentoa, mutta myös välitettäessä tietoa muista tutkimuksista, tapahtumista ja tuloksista. Välitettävä sanoma olisi hyvä pukea tarinan tai draaman kaaren muotoon. Jos haluaa työnsä julkisuutta, on se muokattava sellaiseen asuun, että se herättää kiinnostusta.

Koin hyvänä sen, että teoksessa tuodaan näkyviin paljon hiljaista tietoa, joka yleensä opitaan yrityksen ja erehdyksen kautta. Missä muualla opetettaisiin rakentamaan hyvä suullinen esitys? Erityisen tärkeitä ja yksityiskohtaisia ohjeita annetaan muun muassa tutkimustiedotteen laadinnasta, väitöksenalkajaisitelmän kirjoittamisesta, toimittajien kohtaamisesta, lehtijutun ja kirja-arvion kirjoittamisesta sekä verkkoviestinnästä. Myös suullisen esityksen saloihin johdatetaan, esimerkiksi kertomalla siitä, miten valmistautua radio- ja televisiohaastatteluihin tai mitä pitää ottaa huomioon tietokirjaa suunniteltaessa, koottaessa ja julkaistaessa.

Teos on itsessään malliesimerkki siitä, miten hyvä tietokirja rakennetaan. Se on kieliasultaan ja lähestymistavoiltaan yhtenäinen kokonaisuus, jossa laajempien artikkelien lisäksi tarjotaan yksittäisiä näkökulmalaatikoita sekä ehdotuksia jatkolukemiseksi.

Teoksen lukeminen oli äärimmäisen inspiroivaa. Ennen kuin olin lukenut kirjan loppuun, olin jo saanut puolivalmiiksi sanomalehden asiantuntijatekstiksi tarkoitetun jutun, hahmotellut kirjaidea kustantajalle lähetettäväksi ja miltei aloittanut bloggaamaan. Lisäksi sain paljon ideoita opetuksessa ja ohjauksessa hyödynnettäviksi. Suosittelen teokseen tutustumista lämpimästi kaikille tieteentekijöille ja pakolliseksi lukemistoksi jatko-opintojaan aloittaville.